

INVESTERINGSVOORSTEL AAN HET ALGEMEEN BESTUUR

Onderwerp:	Hydrologisch herstel De Wildenborch
Vergadering:	18 december 2018
Agendapunt:	5.
Aandachtsveldhouder:	ing. P. Schrijver
Informatie bij:	ir. R.B.M. Immink, manager Waterbeheer (0314) 369 710, r.immink@wrij.nl
Bijlagen:	1. Ligging landgoed 2. Herinrichtingsplan
Routing:	AB 18 december 2018
Programma:	watersysteem
Projectnummer:	80902
Projectnaam:	Hydrologisch herstel De Wildenborch
Beleidsprestatie:	GGOR (19 ha) Top-gebieden De Wildenborch (24,7 ha herstel verdroogde natuur (GNN), 15,6 ha inrichten nieuwe natuur, 8,6 ha verbeteren bestaande natuur (GNN)
Bruto krediet:	€ 830.000
Inkomsten:	€ 625.000
Netto krediet:	€ 205.000
Startmaand project:	januari 2018
Eindmaand project:	december 2021

Advies van de commissie Waterveiligheid en Watersysteem aan het college van dijkgraaf en heemraden:

De commissie kan zich vinden in het voorstel en beschouwt het als een hamerstuk.

Reactie van het college van dijkgraaf en heemraden:

Het voorstel wordt ongewijzigd aan het algemeen bestuur voorgelegd.

Advies

1. Kennis nemen van het herinrichtingsplan voor hydrologisch herstel van landgoed De Wildenborch.
2. Het algemeen bestuur voor te stellen een uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 830.000 voor de herinrichting.

Inleiding

De Wildenborch is een historische buitenplaats met tuin, (park-)bos, en landbouwgrond (bijlage 1). Het heeft hoge cultuurhistorische en ecologische waarden. Het is zowel een rijksmonument als een zogeheten "parel" binnen het Gelders Natuur Netwerk (GNN). Stichting De Wildenborch is eigenaar van het huis en van het grootste deel van de omliggende gronden.

Stichting Geldersch Landschap en Kasteelen bezit gronden in het zuidelijke deel. Onlangs heeft de Provincie gronden ten oosten van de Wildenborch verworven. Gesprekken over verwerving van gronden aan de westzijde lopen nog.

De Wildenborch is onderdeel van het Geldersch Natuurnetwerk (GNN). Behoud en herstel van de karakteristieke vochtige bosgemeenschappen heeft prioriteit. Uit de GGOR studie blijkt dat de hydrologische omstandigheden in en rond De Wildenborch kunnen worden verbeterd. Vanuit de functiebediening heeft het Waterschap hier een opgave. De Wildenborch behoort waterhuishoudkundig gezien, sinds de veranderingen die Staring zelf als eigenaar en bewoner van De Wildenborch hier heeft aangebracht, tot het stroomgebied van de Berkel. De scheiding tussen de voormalige waterschappen van de Berkel en de Baakse Beek ligt op de zuidelijk van de Wildenborch gelegen Mosselseweg.

De verdrogingsproblematiek van De Wildenborch staat echter niet op zichzelf. Het landgoed maakt deel uit van de GGOR++ Baakse Beek-Veengoot en de aanbevelingen hieruit zijn dus ook op dit landgoed van toepassing: lokale maatregelen helpen, mits grootschalig uitgevoerd.

Intermezzo

Scenario 6A: lokale maatregelen stroomgebied Baakse Beek-Veengoot

In scenario 6A zijn maatregelen genomen binnen de begrenzing van natuurterreinen die zijn aangemerkt als "kansrijk". Negatieve gevolgen voor de landbouw buiten de natuurgebieden zijn beperkt tot een minimum. Het gaat hierbij om de volgende natuurgebieden: Aaltens Goor, Wildenborch, Hagenbeek, Zwarte Veen, Wiersse-Medler, Hackfort, Onstein, Maandag en Konijnendijk. De maatregelen zijn zeer verschillend van aard, variërend van maatregelen die de grondwaterstand verhogen tot maatregelen die het oppervlaktewatersysteem optimaliseren.

Scenario 6B: regionale maatregelen stroomgebied Baakse Beek-Veengoot

In scenario 6B zijn "regionale maatregelen" of eens et van "lokale maatregelen" genomen binnen het stroomgebied van de Baakse Beek-Veengoot. De maatregelen zijn gericht op systeemherstel die moeten leiden tot hogere grondwaterstanden in het voorjaar en de zomer en waar mogelijk een positieve bijdrage leveren op de basisafvoer. Het verhogen van de grondwaterstanden heeft echter de hoogste prioriteit. De watergangen hebben in de zomerperiode geen directe invloed op het watersysteem, het drainageniveau ligt hoger dan de zomergrondwaterstand.

Bron: GGOR++, nov. 2013

Analyse van het watersysteem van De Wildenborch heeft het inzicht opgeleverd dat oplossing van het bredere verdrogingsvraagstuk, in combinatie met werken aan een klimaatrobuust watersysteem, de grootste kans heeft als het watersysteem van het landgoed weer wordt gekoppeld aan dat van de Baakse Beek. Meer specifiek: aan dat van landgoed 't Medler. Met deze koppeling maakt De Wildenborch deel uit van het nieuwe watersysteem dat voor de gehele landgoederenzone is ontworpen. Besluitvorming over dit ontwerp, als basis voor het ruimtelijke toekomstbeeld van de landgoederenzone (zijnde de uitwerking van het Ontwikkelperspectief voor dit deelgebied), is gepland voor het AB van 12 maart 2019. Qua timing loopt dit investeringsvoorstel voor De Wildenborch daarop vooruit.

In de ontwerpfase van het project is ook de scope van De Wildenborch verbreed doordat aanliggende landbouwgronden bij het project konden worden betrokken. In gesprek met de eigenaren van deze gronden bleek namelijk dat de voorgenomen herinrichting van het watersysteem ook voor hen een nieuw handelingsperspectief bood: hetzij in aanpassing van de bedrijfsvoering, hetzij in de vorm van een onderlinge kavelruil, hetzij in de vorm van beëindiging van het agrarisch bedrijf i.c.m. zelfrealisatie van nieuwe natuur binnen een nieuw landgoed.

Dit heeft de mogelijkheden vergroot voor realisering van een robuust watersysteem, als basis voor natuurherstel op het landgoed én voor verdrogingsbestrijding op aanliggende landbouwgronden. Daarmee krijgt het project een meer integraal karakter: natuurherstel en verdrogingsbestrijding op basis van een robuust watersysteem.

Inmiddels is het schetsontwerp uitgewerkt tot het voorliggende herinrichtingsplan. Parallel is in deze ontwerpfase in overleg tussen Provincie en Waterschap in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst een projectfiche onder de noemer 'Klimaatadaptatie en Gelders Natuur Netwerk' voor De Wildenborch opgesteld. Dit fiche wordt aan de SOK toegevoegd, waarmee de provinciale cofinanciering via de SOK al in dit stadium geregeld is.

Waterschap Rijn en IJssel is trekker van dit project in voorbereiding én uitvoering. Omdat het project met het herinrichtingsplan, de kostenraming en de basisafspraken over provinciale cofinanciering vrijwel uitvoerings-gereed is, wordt nu uitvoeringskrediet aangevraagd.

Eerder genomen besluiten

Het algemeen bestuur heeft in de vergadering van 20 maart 2008 besloten de rol van trekker te gaan vervullen in het integrale gebiedsproces Baakse Beek-Veengoot.

Het college van dijkgraaf en heemraden heeft in de vergadering van 25 maart 2014 besloten:

1. Kennis te nemen van het Concept Ontwikkelperspectief Baakse Beek Veengoot en van de vervolprocedure.
2. In te stemmen met het als richtinggevend aanmerken van het toekomstbeeld van het watersysteem zoals verwoord in paragraaf 4.2 in het Concept Ontwikkelperspectief Baakse Beek Veengoot.

Het college van dijkgraaf en heemraden heeft in de vergadering van 21 juli 2015 besloten:

1. Kennis te nemen van het bijgevoegde GGOR rapport Baakse Beek-Veengoot.
2. De volgende strategie te hanteren als 'hydrologisch perspectief' voor het stroomgebied van de Baakse Beek-Veengoot en daar blijvend op in te zetten:
 - voor de korte termijn wordt gekozen voor de uitvoering van lokale anti-verdrogingsmaatregelen (scenario 6a). Kansen voor de langere termijn (scenario 6b) worden in nieuwe inrichtingsplannen waar mogelijk meegekoppeld;
 - in te zetten op natuur die afhankelijk is van hoge(re) grondwaterstanden in het voorjaar;
 - niet alleen te kijken naar de huidige TOP-gebieden, maar ook te kijken naar andere kansrijke gebieden binnen het stroomgebied van de Baakse Beek-Veengoot;
 - voor de langere termijn in te zetten op de realisering van een robuust watersysteem, onder andere door de drainagebasis te verhogen;
 - mogelijke nadelige effecten voor de landbouw zoveel mogelijk te voorkomen door verplaatsing of aanpassing van het grondgebruik of middels mitigerende of technische maatregelen.
3. De inzichten van het 'hydrologisch perspectief' verder uit te werken in kansrijke projectlocaties.

Onderbouwing

1.1. De definitie- en ontwerpfase heeft een gedragen herinrichtingsplan opgeleverd.

Stichting De Wildenborch, gemeente Bronckhorst, provincie Gelderland, Stichting Geldersch Landschap en Kasteelen en Waterschap Rijn en IJssel hebben intensief samengewerkt aan dit herinrichtingsplan (bijlage 2). Ook zijn er oriënterende gesprekken gevoerd met aanliggende agrarische bedrijven. Het nieuwe plan voorziet in natuurontwikkeling en –herstel door het watersysteem te optimaliseren. Verbetering van het recreatief medegebruik en van de beleving van het landgoed, belangrijk vanuit de doelstelling van de Stichting, wordt hierbij meegenomen.

1.2. Het herinrichtingsplan draagt bij aan de realisatie van water-, natuur en klimaatdoelen.

De nieuwe waterhuishouding dient natuur-, water- en klimaatdoelen en de negatieve effecten van de vernatting worden binnen het projectgebied opgevangen. De verbetering van de waterhuishouding richt zich primair op een kleine 25 ha waardevolle, verdrogingsgevoelige bostypen op het landgoed: het vogelkers-essenbos en het vochtig eiken-haagbeukenbos. Beide typen behoren tot het natuurdoeltype N14.03: haagbeuken-essenbos. Daarnaast wordt een kleine 16 ha nieuwe natuur ingericht op voormalige landbouwgronden.

Op grond van voorlopig onderzoek is de verwachting gewettigd dat met de aanpassing van de waterhuishouding ook hogere natuurdoeltypen mogelijk worden in ca. 9 ha bestaand natuurterrein van Stichting Gelders Landschap en Kasteelen. Deze terreinen liggen aan de zuidkant van het landgoed; hier kan het vrij algemene kruiden- en faunarijke grasland (type N12.02) omgevormd worden naar het meer waardevolle vochtig hooiland (type N10.02). De aanpassing van het watersysteem is voor De Wildenborch afgestemd op de plannen voor een duurzame, klimaatrobuuste inrichting van het grond- en oppervlaktesysteem in de landgoederenzone Graafschap, met name voor het aangrenzende landgoed 't Medler. Hiermee sluiten we aan bij de te hanteren strategie als “hydrologisch perspectief” voor het stroomgebied van de Baakse Beek-Veengoot.

De maatregelen in het watersysteem voor De Wildenborch omvatten grofweg het volgende:

- Dempen en verondiepen van watergangen in en om het landgoed
- Aanleg van nieuwe watergangen met een ander profiel.
- Verwijderen van duikers en stuwen en de aanleg van nieuwe, met andere peilen.
- Aantakken van het watersysteem van De Wildenborch op dat van de Baakse Beek, waarbij de piekafvoer naar de Berkel overigens intact blijft.
- Natuurtechnisch inrichten van om te vormen percelen
- Nemen van maatregelen om natschade te voorkomen, bijv. bij de kapel

Deze veranderingen hebben als hoofdoogmerk om de VG (voorjaars grondwaterstand) langer vast te houden in het gebied. De natte natuur gaat hiervan profiteren zonder dat de (monumentale) bomen hier naar verwachting hinder van ondervinden. Voor een optimaal resultaat is het belangrijk dat deze lokale maatregelen op de schaal van de gehele landgoederenzone worden uitgevoerd. Daaraan wordt nu dus gewerkt.

1.3. Het herinrichtingsplan wordt in twee fasen uitgevoerd.

Op basis van de beschikbare grondposities worden de GGOR-doelen in de eerste fase van het herinrichtingsplan gerealiseerd. Tevens kan het nieuwe watersysteem aan de oostzijde robuust ingericht worden. Dit zijn *no regret* maatregelen. De verwachting is dat aan de westzijde van het projectgebied gronden beschikbaar komen die het mogelijk maken om ook daar het watersysteem robuust in te richten. Tevens kan in die tweede fase de gewenste kortsluiting gemaakt worden met het te wijzigen watersysteem van 't Medler.

1.4. De Wildenborch heeft een voorbeeld-, voorloper- en ambassadeursrol voor het grotere project landgoederenzone Graafschap

Landgoed de Wildenborch maakt deel uit van de landgoederenzone tussen Ruurlo en Baak, dit is één van de deelgebieden van het Stroomgebied Baakse Beek en Veengoot. Voor het gehele stroomgebied is in 2014 het Ontwikkelperspectief Baakse Beek en Veengoot opgesteld. Vanwege de ligging van De Wildenborch op de “waterscheiding” tussen de stroomgebieden van de Berkel en de Baakse Beek is de Wildenborch niet meegenomen in het project Landgoederenzone Graafschap en vooruitlopend op dat initiatief als zelfstandig project opgestart en geprogrammeerd. Niettemin bestaat er inmiddels nauwe samenhang.

Stichting de Wildenborch maakt deel uit van het Kroonjuwelenberaad, het forum van landgoedeigenaren in dit gebied. Dit betekent dat de eigenaren van De Wildenborch hun ervaringen met dit project delen in het Kroonjuwelenberaad en dat de planvorming en komende tijd ook de realisatie rond de Wildenborch met aandacht gevolgd wordt door de andere landgoederen. De Wildenborch is daarmee niet alleen voorloper en voorbeeld, maar in de praktijk ook ambassadeur voor de gevolgde werkwijze in het gebiedsproces en voor de inhoudelijke planvorming voor aanpassing van de waterhuishouding. Die rollen kunnen we blijven stimuleren door voortvarend tot uitwerking en uitvoering over te gaan.

Door het project De Wildenborch als eerste uit te voeren, naar verwachting direct gevolgd door 't Medler, ontstaan mogelijkheden om de effecten van de maatregelen samen met de landgoederen te meten en te monitoren, zodat we voor de hele landgoederenzone kunnen leren en bijstellen. Zo kunnen we spreken van twee pilots: De Wildenborch en 't Medler.

2.1 Voor de nadere uitwerking van het herinrichtingsplan en de uiteindelijke realisatie is uitvoeringskrediet noodzakelijk.

Het eerder beschikbaar gestelde voorbereidingskrediet is besteed aan het opstellen van een uitgebreide projectopdracht en een integraal herinrichtingsplan inclusief kostenraming. Om het herinrichtingsplan te realiseren is een uitvoeringskrediet noodzakelijk voor de eerste fase. Om het gegenereerde momentum te kunnen benutten en om te kunnen leren van de pilot wordt nu, vooruitlopend op besluitvorming over het ruimtelijke toekomstbeeld van de landgoederenzone, uitvoeringskrediet aangevraagd voor De Wildenborch.

2.2. Afhankelijk van grondposities en ervaring met het nieuwe watersysteem kan op relatief korte termijn (twee à drie jaar) een volgende fase volgen in herstel van de natte natuur.

De eerste fase van het herinrichtingsplan is gebaseerd op de huidige grondposities en is “no regret”. Met name ten westen van het landgoed is de provincie in gesprek met eigenaren over aankoop en ruiling. Ook de lopende kavelruil van de gemeente Bronckhorst is hierbij betrokken. Voor de projectdoelen levert de beschikking over meer grond een plus op uit oogpunt van robuuste inrichting van het watersysteem en meer waterhuishoudkundige samenhang in de landgoederenzone. De in de tweede fase te nemen maatregelen zijn aanvullend, d.w.z. daarvoor zal t.z.t. een aanvullend uitvoeringskrediet worden aangevraagd. Hierbij kan een eventueel resterend budgetdeel van de eerste fase ter beschikking komen van de tweede fase.

De tijd tussen de start van de eerste en de tweede fase benutten we om praktijkervaring op te doen met de werking van het nieuwe watersysteem en om hierop eventueel te kunnen bijsturen op basis van gerichte metingen en monitoring. Monitoring van de effecten is nadrukkelijk onderdeel van het project. De Wildenborch gaat in die zin onderdeel uitmaken van de leerstrategie voor het project Landgoederenzone, zijnde één van de klimaatpilots, als onderdeel van de bestuurlijk vastgesteld klimaatstrategie.

Kosten

De bruto kosten van de eerste fase van het herinrichtingsplan zijn € 830.000,--, inclusief planvoorbereiding.

De cofinanciering door de provincie in het kader van de SOK bedraagt 75%, maar is op basis van normbedragen per hectare begrensd op ca. € 400.000,-. Provincie en waterschap willen het verschil financieren uit POP-3 (openstelling in oktober/november 2018) en uit ZON. Met POP3, ZON en normkosten verwachten we per saldo 75% subsidie, conform SOK afspraken. De netto kosten voor het waterschap zijn in dat geval € 205.000,--.

Kasritme

Jaar		Uitgaven	Inkomsten
2018	€	100.000 €	75.000
2019	€	400.000 €	300.000
2020	€	230.000 €	175.000
2021	€	100.000 €	75.000

Meerjarenprogrammering

Deze investering is opgenomen in de meerjarenprogrammering van het programma Watersystemen.

Taak

Watersysteembeheer

Gevolgen exploitatie

De exacte uiteindelijke gevolgen voor de exploitatie zijn op dit moment nog niet goed te bepalen. Er worden watergangen gedempt en verlegd. Per saldo neemt de totale lengte watergang mogelijk toe. De vormgeving van watergangen binnen de natuurterreinen zal worden afgestemd op de natuurfunctie, waarbij het in dit stadium nog onduidelijk is wie de watergang in eigendom krijgt en wie gaat beheren. Hierbij geldt de principe-afspraken dat het waterschap zorgt voor inrichting en dat de eigenaren het eigendom en beheer behouden (bestaande natuur) c.q. krijgen (nieuwe natuur). Het is wel zeker dat de onderhoudsmethodiek en -frequentie verandert. Het streven is dat de verandering financieel gezien voor het waterschap neutraal of minimaal zal zijn. Voorstel is dat de gevolgen voor de exploitatie met de verdere uitwerking van het plan nader in beeld gebracht worden.

Kanttekeningen

De betrokken partijen (provincie Gelderland, Stichting De Wildenborch, Stichting Geldersch Landschap en Kasteelen, gemeente Bronckhorst) staan achter het herinrichtingsplan en zij zien de maatregelen graag zo spoedig mogelijk gerealiseerd. De eigenaren van aanliggende landbouwgrond en de omwonenden kennen het plan. Op de druk bezochte inloopavond van 21 november zijn door bewoners en gebruikers in de directe omgeving van De Wildenborch tal van suggesties gedaan om het plan kwalitatief nog beter te maken uit oogpunt van bijvoorbeeld recreatief medegebruik, toegankelijkheid en landschappelijke inrichting. Ook bleek men blij met de in het project opgenomen inrichting van een uitgebreid meetnet en een daaraan gekoppelde monitoring van de mogelijke effecten op aanliggende landbouwgronden buiten het projectgebied en de voorgenomen communicatie daarover met de omgeving.

Juridische consequentie

De nieuwe inrichting van het watersysteem zal gevolgen hebben voor de legger. Deze gevolgen zullen worden beschreven in het Projectplan Waterwet.

Communicatie

De woordvoering van het integrale proces ligt bij het waterschap als gebiedsregisseur en uitvoerder. Berichtgevingen worden opgesteld en afgestemd met de (communicatie-) medewerkers van provincie, gemeente en beide stichtingen.